

Державний заклад
«ПІВДЕННОУКРАЇНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ
УНІВЕРСИТЕТ імені К.Д.УШИНСЬКОГО»
Навчально-науковий інститут фізичної культури спорту та спеціальної освіти
Кафедра спеціальної та інклюзивної освіти

**ПРОБЛЕМИ СПЕЦІАЛЬНОЇ ТА ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ І
РЕАБІЛІТАЦІЇ**

Матеріали XXVIII всеукраїнської науково-практичної конференції

Одеса 2025

УДК 376

П781

ДРУКУЄТЬСЯ ЗА РІШЕННЯМ

Вченої Ради ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К.Д.Ушинського» (протокол № 5 від 30.10.25р.)

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Гончар І.Л. – професор, доктор педагогічних наук, професор кафедри спортивних дисциплін Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького

Кисличенко В.А. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти ННПІ імені О.В.Сухомлинського НУК імені адмірала Макарова

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ:

*Головний редактор – професор **Форостян О.І.***

*Відповідальний редактор – професор **Соколова Г.Б.***

*Технічний редактор – доцент **Начинова О.В.***

Члени редколегії:

Арнаутова Л.В. – доцент, кандидат медичних наук, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського;

Лещій Н.П. – професор, доктор педагогічних наук, професор кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського;

Маматова З.Р. – старший викладач кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського;

Орленко І.М. – доктор філософії, доцент кафедри спеціальної та інклюзивної освіти Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К.Д. Ушинського;

Григорєва Л.В. – директор, вчитель-методист, спеціаліст вищої категорії Одеської спеціальної школи № 75 I-II ступенів Одеської міської ради Одеської області.

Проблеми реабілітації: Збірник наукових праць, Одеса, / редколегія О.Ф.Форостян та ін. – Одеса: видавець Букаєв Вадим Вікторович, 2025. – 208 с.

УДК 376

ДЗ «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського» 2025

ЗМІСТ

Тематичний напрям: Сучасні проблеми корекційно-реабілітаційної роботи з дітьми з особливими освітніми потребами в умовах воєнного стану

Аймедов К.В., Грицик О.Ю., Попова О.В. РОЗЛАДИ ХАРЧОВОЇ ПОВЕДІНКИ ЯК ПСИХОСОЦІАЛЬНА ПРОБЛЕМА ДІТЕЙ І ПІДЛІТКІВ У КОНТЕКСТІ ВОЄННОГО СТАНУ	6
Ващишина О.А. ЛОГОПЕДИЧНИЙ СУПРОВІД ДІТЕЙ З РОЗЛАДАМИ АУТИСТИЧНОГО СПЕТРУ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	10
Начинова О.В., Козявіна К.С. ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЙНО-РЕАБІЛІТАЦІЙНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: АДАПТАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ ТА ПРАКТИЧНІ ПІДХОДИ	14
Тематичний напрям: Корекційно-розвивальні технології у роботі з дітьми з особливими освітніми потребами (логопедичні, психокорекційні, педагогічні практики)	
Арнаутова Л.В., Аветісян К. А. ЛОГОПЕДИЧНА ДОПОМОГА ДІТЯМ ІЗ ЗАЇКАННЯМ: СУЧАСНІ МЕТОДИ ТА СТРАТЕГІЇ ДЛЯ ПОЛІПШЕННЯ МОВЛЕННЄВОЇ ПЛАВНОСТІ	17
Арнаутова Л.В., Аніщенко А.В. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ ІЗ ВРОДЖЕНИМИ НЕЗРОЩЕННЯМИ ГУБИ І ПІДНЕБІННЯ	20
Арнаутова Л.В., Кашук Д.Д. ВИКОРИСТАННЯ ІГОР ТА ІННОВАЦІЙНИХ МЕТОДИК ДЛЯ КОРЕКЦІЇ МОВЛЕННЄВИХ ПОРУШЕНЬ У ДІТЕЙ З АЛАЛІЄЮ	24
Арнаутова Л.В., Косюга О.А. ПРОБЛЕМИ МОВЛЕННЄВОЇ САМОІДЕНТИФІКАЦІЇ У ДІТЕЙ БІЛІНГВІВ І ШЛЯХИ ЇХ ПОДОЛАННЯ	28
Арнаутова Л.В., Стоянова М. ОСОБЛИВОСТІ КОРЕКЦІЙНОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З НИЗЬКОЮ АБО НЕДОСТАТНЬОЮ САМООЦІНКОЮ ТА ЇЇ ВПЛИВ НА РЕЗУЛЬТАТИВНІСТЬ	32
Арнаутова Л.В., Фурман М.Г. ПРОБЛЕМИ ТА ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ДІТЕЙ ІЗ ЗАЇКАННЯМ	36
Галущенко В.І., Уразова Л. Я. АКТИВІЗАЦІЯ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З АЛАЛІЄЮ	38
Галущенко В. І., Ставенко П.А. ЗАСОБИ ТА НАПРЯМКИ КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИТКОВОЇ РОБОТИ З ДІТЬМИ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ.	41
Галущенко В.І., Ткаченко І.Г. ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ СКЛАДОВОЇ НА УРОКАХ ЧИТАННЯ У РОБОТІ З ДІТЬМИ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ТІПМ.	45
Горбатюк О.Л., Ганич А.М. ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ІЗ СДУГ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ	50
Горбатюк О.Л., Молявко К.О. ОСОБЛИВОСТІ РОЗВИТКУ СЛУХОВОГО СПРИЙНЯТТЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ З ТЯЖКИМИ ПОРУШЕННЯМИ МОВЛЕННЯ	54
Іщенко В.М. ДЕЯКІ ПИТАННЯ ФОРМУВАННЯ МОТИВАЦІЇ ДО НАВЧАННЯ У ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ОСВІТНІМИ ПОТРЕБАМИ	57
Кабельнікова Н.В., Юрко О.О. МАРКЕРИ АРТИКУЛЯЦІЙНОЇ ДИСПРАКСІЇ ПРИ ДИФЕРЕНЦІЙНІЙ ДІАГНОСТИЦІ	60
Константинов Д.С., Лялюшкіна В.В. ІНТЕГРАЦІЯ РУХОВОЇ АКТИВНОСТІ ТА ЛОГОПЕДИЧНИХ ВПРАВ У ФОРМУВАННІ КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ ДІТЕЙ СЕРЕДНЬОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ	66

5. Учні початкових класів із особливими освітніми потребами: *навчання та супровід* : навчально-методичний посібник. Л. І. Прохоренко, О. О. Бабяк, В. В. Засенко, Н. А. Ярмола за ред. В. В. Засенко, Л. І. Прохоренко. Харків : Вид-во «Ранок», 2020. 160 с.

6. Олефір О. І. Алгоритм формування лексичної складової мовлення у молодших школярів із тяжкими мовленнєвими вадами на уроках читання *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова*. Серія 19 : Корекційна педагогіка та спеціальна психологія. 2017. Вип. 33. С. 47-53.

Горбатюк О.Л., Ганич А.М.

ОСОБЛИВОСТІ МОВЛЕННЄВОГО РОЗВИТКУ ДІТЕЙ ІЗ СДУГ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Постановка проблеми. Проблема мовленнєвого розвитку дітей із синдромом дефіциту уваги та гіперактивності (СДУГ) у молодшому шкільному віці набуває особливої актуальності в умовах сучасної освіти. Такі діти часто стикаються з труднощами у формуванні комунікативних навичок, засвоєнні граматичних структур та розвитку зв'язного мовлення. Недостатній рівень мовленнєвого розвитку ускладнює їхнє навчання, взаємодію з ровесниками та педагогами, що може призводити до соціальної дезадаптації. Водночас, вітчизняна та зарубіжна практика демонструє, що системна корекційно-педагогічна робота може значно покращити мовленнєвий і когнітивний розвиток цієї категорії дітей. Тому, дослідження особливостей мовленнєвого розвитку дітей із СДУГ є важливим для створення ефективних методик навчання та виховання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Синдром дефіциту уваги та гіперактивності є одним із найпоширеніших нейропсихологічних розладів у дітей молодшого шкільного віку. Для цього періоду характерне інтенсивне формування мовленнєвої діяльності, що тісно пов'язане з розвитком когнітивних та комунікативних навичок. Саме вміння будувати діалог, формулювати думки та адекватно реагувати на висловлювання інших стає базою для подальшого навчання та соціалізації. Таким чином, вивчення мовленнєвого розвитку дітей із СДУГ має не лише теоретичне, а й практичне значення, оскільки воно допомагає своєчасно діагностувати порушення та обрати оптимальні шляхи корекції [1, 2].

Дітям із синдром дефіциту уваги та гіперактивності властиві такі особливості:

високий рівень тривоги [2, с.45];

труднощі з тривалою концентрацією уваги на одному завданні [1, с.75];

імпульсивність та емоційна нестійкість [5, с.3];

гіперактивність [5, с.3].

Вищеперелічені особливості нерідко ускладнюють процес мовленнєвого розвитку та створюють труднощі як у освітній, і у соціальній сферах. У шкільному середовищі це проявляється у вигляді труднощів із засвоєнням навчального матеріалу, неспроможності утримати увагу під час пояснення вчителя, невміння чекати своєї під час спільних завдань. Учитель може стискатися з тим, що дитина із СДУГ часто відволікається, не завершує вправу, а її відповіді звучать непослідовно й уривчасто.

У соціальній сфері наслідки можуть включати проблеми у спілкуванні з однолітками: діти з таким розладом іноді виглядають надмірно активними, схильними до конфліктів або нетерплячими, що ускладнює встановлення стабільних дружніх стосунків [5].

Однак, незважаючи на наявність цих труднощів, своєчасна підтримка з боку дорослих є ключовим чинником успішного розвитку особистості дитини з СДУГ. Важливу роль відіграє формування безпечної, підтримуючої атмосфери, у якій дитина відчуває прийняття та розуміння. Батьки та педагоги повинні допомагати їй впоратися з емоціями та розвивати навички саморегуляції. Важливо не лише працювати з дитиною, але й навчати батьків та педагогів ефективним стратегіям взаємодії[4].

Мета статті полягає у визначенні та характеристиці особливостей мовленнєвого розвитку дітей молодшого шкільного віку із синдромом дефіциту уваги та гіперактивності, а також у виявленні основних труднощів, які виникають у процесі їх комунікативної діяльності, з подальшим окресленням напрямів корекційно-розвивальної роботи для підвищення ефективності навчання та соціальної адаптації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Останнім часом велика увага приділяється своєчасній діагностиці та корекції мовленнєвих порушень у дітей із СДУГ. Аналіз мовленнєвої діяльності дітей молодшого шкільного віку із СДУГ допомагає виявити характерні труднощі та визначити методи педагогічної та логопедичної підтримки, що сприяють успішній соціалізації. Важливо враховувати, що мовленнєві проблеми можуть зберігатися у підлітковому й навіть дорослому віці, обмежуючи академічні досягнення та професійний розвиток.

У дітей молодшого шкільного віку з СДУГ відзначається ціла низка особливостей мовленнєвого та когнітивно-лінгвістичного розвитку, які можуть впливати на їх комунікативні навички. Зокрема, діти часто не вміють регулювати темп мовлення: воно може бути надмірно швидким, уривчастим, зі значною кількістю пауз. Також, спостерігається труднощі у побудові послідовних висловлювань, що ускладнює сприйняття мовлення оточенням. В окремих випадках це призводить до того, що розповідь дитини виглядає як набір окремих уривків, а не як логічно завершене повідомлення.

Дослідження показують, що в дітей із СДУГ часто трапляються труднощі у мовленнєвій поведінці та прагматиці. Вони можуть говорити імпульсивно, перебивати співрозмовників, не дотримуватись черговості в розмові та вимовляти слова, не подумавши про контекст. Але такі ж самі

особливості трапляються навіть у дітей без діагностованих мовленнєвих порушень, однак у випадку СДУГ вони проявляються значно частіше [4, с.311]. Це пов'язано з порушеннями виконавчих функцій, характерними для синдрому дефіциту уваги та гіперактивності: контролем імпульсів, плануванням та перемиканням уваги. Таким чином, дитина може володіти граматиною та словниковим запасом, але використовувати їх доречно виходить не завжди. Мозкова діяльність дитини з СДУГ характеризується швидким темпом обробки даних за наявності епізодичних затримок, що знижує здатність стабільно враховувати контекст під час комунікації та виконання завдань.

У дітей із СДУГ часто спостерігаються специфічні особливості мовленнєвого розвитку, пов'язані насамперед із порушенням фонологічної обробки. Дані особливості проявляються у труднощі при аналізі звукової структури мови, диференціації та сегментації звукового потоку, усвідомленні складового складу слова, а також у зниженій здатності до підбору слів на заданий звук або фонему [3, с.834]. Такі труднощі безпосередньо впливають на подальше оволодіння навичками читання та письма, що є базовими компетентностями у шкільному віці.

Метамовні навички, до яких належать вміння усвідомлювати та аналізувати мовні явища (наприклад, виявляти та виправляти фонологічні помилки, визначати риму, здійснювати операції зі звуками), формують основу для успішного оволодіння читанням та листом. Однак у дітей із СДУГ дані навички розвиваються уповільнено, що пов'язано з обмеженими ресурсами робочої пам'яті та порушенням довільної уваги [3, с.841]. Це призводить до того, що дитина може правильно відтворювати окремі слова, але їй важко утримати структуру речення або тексту в цілому.

Діти з СДУГ часто демонструють порушення пам'яті як вербальної, так і просторової, які можуть проявлятися як при супутніх мовленнєвих порушеннях, так і без них [4, с.313]. На практиці це виявляється у нестійкій увазі при утриманні інформації: дитина може знати слова, граматичні правила та структуру речень, але не здатна утримувати послідовність ідей. У результаті мова стає «стрибаючою», розрізненою, з великою кількістю занедбаних фраз та нескладної інформації. Це створює труднощі не лише для навчального процесу, а й для повсякденного спілкування, оскільки однолітки не завжди розуміють таке мовлення.

Особливу увагу варто приділити дітям із СДУГ та супутніми мовленнєвими порушеннями, у яких мовні труднощі виражені яскравіше: гірша граматика, наративні навички та прагматика [4, с.312]. Однак окремі прояви, наприклад, проблеми з вербальною пам'яттю або неправильне використання слів, зустрічаються і у дітей з типовим розвитком мовлення. Це наголошує на важливості розрізнення суто мовленнєвих порушень та особливостей мовлення, пов'язаних із СДУГ.

При порівнянні з іншими розладами, наприклад, з розладами спектра аутизму (РАС), спостерігається, що діти з СДУГ мають схожі труднощі в

прагматиці, однак вони носять імпульсивний і ситуативний характер, тоді як у дітей з РАС ці порушення структурні, постійні і пов'язані з соціальним розумінням [4, с.314]. Це важливо враховувати для діагностики, щоб не плутати імпульсивне незв'язне мовлення при СДУГ з аутизмом.

У ході аналізу встановлено, що особливості мовленнєвого розвитку дітей молодшого шкільного віку з СДУГ пов'язані не так з дефіцитом самої мовної системи, як з порушеннями когнітивного контролю, уваги та виконавчих функцій. Незважаючи на відносно збережений словниковий запас та граматичну структуру, у таких дітей спостерігаються труднощі з фонологічною обробкою, формуванням метамовних навичок, а також з прагматикою, інакше кажучи, з підтримкою діалогу, дотриманням комунікативних правил та послідовності висловлювань. Ці чинники ускладнюють як навчальну діяльність, так і соціалізацію.

Висновки та перспективи. На підставі теоретичного аналізу можна зробити висновок, що ефективна допомога дітям із СДУГ має носити комплексний характер і поєднувати логопедичну та педагогічну підтримку з розвитком когнітивних процесів: уваги, пам'яті та навичок самоконтролю. Такий підхід створює умови для успішного формування комунікативної компетентності та гармонійного розвитку особистості дитини. Крім того, перспективним напрямом подальших досліджень є розробка програм міждисциплінарної підтримки, що об'єднують зусилля педагогів, логопедів, психологів і батьків.

Список використаних джерел

1. Годлевська, В. Синдром дефіциту уваги з гіперактивністю у дітей молодшого шкільного віку: сутність, діагностика, корекція. *Вісник Львівського університету. Серія «Психологічні науки»*. 2021 Вип. 9. С. 73-78.
2. Белоусова, Р. Вплив СДУГ на формування особистості дитини. Психологія життєвого простору особистості в сучасних умовах кризи, глобалізації та цифрової трансформації суспільного життя: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Одеса, 20—21 вересня 2024р. Одеса: Міжнародний гуманітарний університет, 2024. С. 344.
3. Machado-Nascimento, N., Melo e Kümmer A., and Lemos S.M. Alterações Fonolológicas no Transtorno de Déficit de Atenção e Hiperatividade: revisão sistemática da literatura. Brasil: SciELO, 2016. P. 833—842.
4. Bellani, M., et al. "Language disturbances in ADHD." *Epidemiology and Psychiatric Sciences* 20.4 (2011). P. 311—315.
5. Wolraich M.L., C. Allan. ADHD: Clinical Practice Guideline for the Diagnosis, Evaluation, and Treatment of Attention Deficit/Hyperactivity Disorder in Children and Adolescents. Illinois: American Academy of Pediatrics, 2019. 25 p.

Наукове видання

ПРОБЛЕМИ РЕАБІЛІТАЦІЇ
Збірник наукових праць

За зміст та орфографічне оформлення відповідальність несуть автори наукових робіт